

'משוחחים' - תוכנית חדשה לפיתוח מיומנות הדיבור

אנג'ליקה אדמצי'ק ומרתה דוג'יק-רודקובסקה

המטרה העיקרית בלימוד שפה זרה היא לרוב רכישת שליטה בשפה מדוברת. התוכנית 'משוחחים' פותחה על מנת לאפשר לסטודנטים שלנו להתבטא בעברית באופן חופשי. במאמרנו נדגים את התכנית שעובדה על ידינו ומטרתה העיקרית היא לפתח את מיומנות הדיבור אצל לומדים ששולטים בעברית ברמה בינונית. נציג את דרכי ההוראה ואת התועלת שבשימוש בתכנית שמבוססת ברובה על הגישה התקשורתית.

הקדמה: הבעיה - העדר חשיפה לשפה המדוברת

פיתוח מיומנות הדיבור הוא אחד האתגרים החשובים והקשים העומדים בפני רוב המורים לשפה העברית, בפרט ברמות הביניים. הלומדים, הנמצאים ברמה זו, שולטים בכלים לשוניים מספיקים כדי לנהל שיחה, אך אינם מסוגלים להשתמש בשפה באופן פעיל וספונטני. הסיבה לכך היא מחסור בחומר דידקטי, שאמור לעזור לפתח את מיומנות הדיבור באופן חי ומרתק. רוב ספרי הלימוד הקיימים לעברית מיועדים לסטודנטים שמטרתם היא עלייה לישראל, והתכנים הנלמדים בהם מיושנים ואינם עונים לצרכים של הלומד העכשווי.¹

מילות מפתח: הגישה התקשורתית, פיתוח חומרי לימוד, מתודולוגיה של הוראת העברית, גלוטודידקטיקה, מיומנות הדיבור

המאמר מבוסס על הרצאה שהוצגה בכינוס הבין-לאומי המקוון 'עברית בקוונה תחילה: הוראת העברית כשפה נוספת לאוכלוסיות מגוונות בארץ ובעולם', מכון מופ"ת, תשע"ה 2015.

ד"ר אנג'ליקה אדמצי'ק היא מרצה בחוג לעברית באוניברסיטת ורשה, מורה לעברית בעלת ניסיון של כעשרים שנה. מתמחה במחקר בבעיות ספציפיות של דוברי פולנית בלימוד השפה העברית, בשימוש בשיטות הוראה מגוונות, בפיתוח חומרי לימוד ובמדידת רמת השליטה בשפה העברית. עבודת הדוקטורט שלה הוקדשה לבעיות ברכישת ה"א הידיעה בקרב תלמידים ששפת אמם היא פולנית.

גב' מרתה דוג'יק-רודקובסקה היא מורה לעברית בחוג לעברית באוניברסיטת ורשה. בעבר ניהלה את לימודי העברית בקרן 'משה שור' בוורשה. מורה לאנגלית בעלת ניסיון של חמש עשרה שנה. עוסקת גם בתרגום. בוגרת המכון לאנגלית והחוג לעברית באוניברסיטת ורשה, למדה עברית גם באוניברסיטת חיפה. מלמדת עברית מודרנית, דקדוק עברי, תולדות הקולנוע הישראלי ותרגום. בעבודתה היא מכינה מבחנים וחומרי לימוד מגוונים ומחפשת דרכים חדשניות ללמד שפה חיה בהקשר תרבותי נרחב. במחקרה הנוכחי עוסקת בכתיבתם של חסידי פולין בשנות השלושים של המאה העשרים.

שתי המחברות עובדות בתקופה זו על כתיבת ספר לימוד עברית לדוברי פולנית.

1 הסיבה העיקרית למחסור בספרי לימוד העונים לצרכיו של הלומד בן זמננו היא עלות של הוצאה לאור של ספר המיועד לקהל יעד מצומצם. לכן ברוב האולפנים בישראל משתמשים בספרים מיושנים, שמזמן לא עודכנו, והמורים מפתחים את מרבית חומרי הלימוד בעצמם.

בנוסף לכך, לסטודנט שאינו חי בישראל אין הזדמנויות רבות לדבר עברית מחוץ לכיתה. הדבר גורם לתסכול רב הן אצל הלומד והן אצל המלמד. לפיכך ראינו לנכון לפתח קורס שישלים את החסר ושבאמצעותו נוכל להפעיל את האוצר הלשוני שברשות תלמידינו.

התוכנית 'משוחחים' היא קורס המיועד לתלמידים ברמת הביניים המבוסס ברובו על הגישה התקשורתית.² הקורס כולל עשרה פרקים, הבנויים מסביב לנושאים לקסיקליים. כל פרק מלווה באוצר המילים הרלוונטי לנושא. אוצר מילים זה יתורגל בהמשך השיעור באמצעות תרגילים מגוונים. התרגילים כוללים קריאת קטעים קצרים, האזנה לקטעי שמיעה ושפע תרגילי דיבור שימושיים שברובם עובדו על ידי מחברות הקורס. התוכנית מתאפיינת בשימוש בשיטות הוראה ודרכי הפעלת תלמיד מגוונות ואינטראקטיוויות. עיקר התכנים הנלמדים קשור בחיי היומיום בישראל, דבר שמאפשר לסטודנטים תקשורת טבעית עם דוברי עברית, ללא קשיים תרבותיים.

במאמרנו נדגים את משמעותה של תוכנית זו, על מטרותיה והשלכותיה, להמשך תהליך למידת העברית. את דרכי ההוראה נציג לפי נושא נבחר אחד שבו נתמקד, נסביר את שיטות ההוראה והפעלת התלמידים ונדגים את הכלים הדידקטיים. לאחר מכן נבחר את התועלת שבשימוש בתוכנית ובגישה התקשורתית עצמה ונציג את התגובות של הסטודנטים שהשתתפו בקורס.

הרקע: תמורה ביחסי פולין-ישראל

התחלת הפריחה של הוראת העברית המודרנית בפולין חלה באמצע שנות התשעים של המאה העשרים. הסיבה לתופעה המעניינת הזאת היא בעיקר חידוש הקשרים הפוליטיים והתרבותיים בין פולין וישראל ומה שקשור לזה - נרטיב חדש בשיח הפולני-יהודי/ישראלי. העניין בישראל - בקולנוע, בתיאטרון, בספרות ובפוליטיקה - גובר משנה לשנה ונותן פרי בתחומים שונים. זה ניכר בתרגומים של ספרות עברית לפולנית, הצגות תיאטרון (הפופולריים ביותר הם מחזות של חנוך לוין), מפגשים ופרויקטים תרבותיים וחינוכיים משותפים (כגון 'בת-ים - טיקוצ'ין', אירועים תרבותיים לרגל **שנת פולין בישראל** או **עשרים וחמש שנה ליחסים הדיפלומטיים בין פולין לישראל**). תופעה משמעותית אחרת היא גידול במספר בוגרי תיכון פולנים המתקבלים ללימודי עברית באוניברסיטת ורשה. החוג לעברית, שהוא חלק של הפקולטה ללימודי המזרח, מציע לימודים בעברית חדשה, עברית תנ"כית, בלשנות עברית וגם ידע על התרבות הישראלית, הספרות העברית, ההיסטוריה של עם ישראל, מחשבה יהודית וקולנוע ישראלי.

העברית נלמדת מן היסוד, באופן אינטנסיבי (12 שעות לימוד בשבוע). ספר הלימוד המוביל בשלב זה הוא **עברית מן ההתחלה**,³ אך אנו מרבות גם להשתמש בחומרים אחרים: ספרי לימוד שונים, קטעי קריאה ושמיעה מקוריים ודפי עבודה שאנו מחברות בעצמנו. כתוצאה מהלמידה האינטנסיביות הסטודנטים בסוף שנה א' שולטים בשפה ברמה A2 (לפי המדד האירופי להערכת שפות).⁴ בסוף לימודי התואר הראשון ידעת העברית שלהם היא ברמה C1.

2 אנו נדון בנושא הגישה התקשורתית (communicative approach) בהמשך המאמר.

3 שלומית חייט, שרה ישראלי, הילה קובלינר, **עברית מן ההתחלה החדש**, חלק א' וב', אקדמון, ירושלים 2007.

4 המדד האירופי להערכת שפות (Common European Framework of Reference) - רשימת דרגות התקדמות בשפה אירופית, לפי ארבע המיומנויות הבסיסיות של שפה: קריאה, שמיעה, כתיבה ודיבור. המדד האירופי להערכת שפות מכיר ב-6 רמות ידעת השפה: A1 - מתחילים, A2 - בינונית נמוכה, B1 - בינונית, B2 - בינונית גבוהה, C1 - מתקדמת, C2 - מתקדמת גבוהה. ראו על הנושא במאמרו של יאיר אור המתפרסם בגיליון זה.

החוג מספק גם קורסים במסגרת בית הספר לשפות המזרח לסטודנטים מפקולטות אחרות או לאנשים מחוץ לאוניברסיטה. הקורסים הם בארבע רמות: B1, A2, A1 ו-B2, באינטנסיביות רגילה - 4 שעות לימוד בשבוע, או במסגרת קורסים אינטנסיביים באולפני קיץ ברמת המתחילים והביניים.

הסיבות לפיתוח הקורס 'משוחחים'

הקורס נערך לפני שנתיים לקראת אולפן הקיץ, ששתינו מלמדות בו מדי שנה. מאז שחופר אנחנו ממשיכות לעבוד על תוכנו: להעשיר אותו, למחוק או לתקן תכנים פחות מוצלחים. עד כה לימדנו לפיו ארבע קבוצות, הן של סטודנטים בחוג לעברית (שנה ב' וג') והן של תלמידי בית הספר לשפות המזרח (רמה B1 ו-B2). היוזמה לפתח קורס מסוג זה באה מסטודנטים שחיפשו הזדמנות ללימוד שפה יותר שימושית מאשר זאת שהם רגילים לפגוש בספרי הלימוד הנפוצים.

בתקופות הקודמות רק סטודנטים ספורים יכלו לנסוע לישראל, והשאר למדו ללא חשיפה לשפה החיה. כתוצאה מזה בוגרי החוג לעברית ידעו להשתמש בעברית, אך בעיקר היה להם ידע פסיווי בשפה הספרותית. בעשור האחרון חלו שינויים ניכרים בצורכי הלומדים: בגישה שלהם לתהליך הלמידה עצמו, במנהגי הלמידה ובמטרות שהציבו לעצמם בלימוד השפה העברית. כיום הסטודנטים שלנו מבקרים בישראל לעתים קרובות: גם כתיירים וגם כלומדים (משתתפים באולפני קיץ או עורכים מחקר לצורך עבודות הבוגר או המוסמך שלהם), ובמסגרת ביקורים האלה הם מעוניינים להשתמש בשפה העברית המודרנית, כך שיוכלו להזמין ארוחה במסעדה, לקנות כרטיס, לעשות קניות בשוק או לשוחח בנינוחות עם ישראלים צעירים. עלינו כמורים מוטלת האחריות להכשיר אותם להסתגלות בארץ, בעיקר מבחינה סוציו-לינגוויסטית.

כנזכר למעלה, אף על פי שצורכי הלומדים השתנו, ספרי הלימוד וחומרי העזר הרווחים למורים נטועים עדיין בתקופה הקודמת. אם נשווה בין הכלים שמקבלים מורים לעברית לבין הכלים של המורים לאנגלית, נגלה שמורה לאנגלית מצויד בספר לימוד, ספר למורה (כולל מפתח לספר הלימוד, מערכי שיעורים, הצעות נוספות לתרגילים תקשורתיים, משחקים, עבודה בקבוצות וכו'), ספר תרגילים עם או בלי מפתח (לפי בחירת המורה), תקליטורים עם תמלולים של שיחות אותנטיות או (ברמות יותר נמוכות) מעובדות, קובץ מבחנים, ובשנים האחרונות גם ספר לימוד בגרסה אלקטרונית, תקליטור עם חומרי וידאו וגישה לתרגול נוסף מקוון. לעומת זאת, כלי העבודה של מורה לעברית הם ספר לימוד ללא מפתח ואולי גם תקליטור עם טקסטים מהספר המוקלטים מפי שחקנים או קריינים בלתי מקצועיים.

בנוסף לבעיה הכמותית של חומר לא מספיק, ספרי הלימוד לעברית לוקים ברובם גם בבעיות איכות לא-מעטות:

- מחסור בתרגילים תקשורתיים, האמורים לפתח את השפה היומיומית במצבים טבעיים.
- אין תרגילי האזנה⁵ עם קטעים אותנטיים וטבעיים.
- אוצר המילים מיושן ובלתי שימושי, לא מסודר לפי נושאים, נטול כל הקשר טבעי.
- קטעי הקריאה ממושכים ואינפורמטיביים, ותוכנם אינו מספק את סקרנותם של הלומדים כלפי התרבות הססגונית במדינת ישראל, שהם מכירים מסרטים, ספרים וביקורים.
- התכנים ברוב ספרי הלימוד האלה כוללים מסר ציוני, שלומד העברית כשפה זרה (לרוב שפה

5 פרסום יוצא דופן ומומלץ הוא ספרם של רות בן-יהודה אדלר ובנימין הרי, חיי היומיום בישראל: הבנת הנשמע והנצפה. אקדמון, ירושלים 2012.

- שלישית או רביעית) אינו מעוניין להכיר ומתייחס אליו כאל תעמולה שלסטודנט ממדינה פוסט-קומוניסטית מזכירה את רטוריקת התעמולה הסוציאליסטית.
 - הוראת הדקדוק נעשית בדרך כלל על ידי תרגול מכני של צורות, ללא שום הקשר תקשורתי או לקסיקלי.
 - כמעט לא קיימים חומרים מודרניים המתאימים לתקופת האינטרנט ולצרכי הסטודנטים המורגלים בטכנולוגיה ותרבות חזותית כחומרי וידאו, מולטימדיה, וכדומה.
- לאור העובדות האלה ראינו לנכון להוסיף לתכנית לימודינו קורס עשיר בתכנים סוציו-לינגוויסטיים, שבזכותם נוכל להתרכז בפיתוח קומפוטנציה תקשורתית, שהיא בדרך כלל המגמה המרכזית בלימודי שפות מערביות.

יתרונות הגישה התקשורתית

נקודת המוצא לפיתוח הקורס היתה שהאינטראקציה היא מרכיב מכריע, והשפה היא כלי תקשורת. הגישה התקשורתית מומלצת לא רק בגלל הדרישות של הלומדים אלא גם בשל השינויים שקרו לאחרונה במערכת הלימודים הגבוהים בפולין. כתוצאה מ'הסכם בולוניה'⁶ הלימודים באוניברסיטה נחלקו לשני שלבים: תואר ראשון ותואר שני.⁷ בוגרי תואר ראשון בעברית לא תמיד מתכוונים להמשיך בלימודיהם לתואר שני ולעבוד כבלשנים, מורים לעברית, חוקרים או מתורגמנים אלא משתמשים בעברית ככלי תקשורת בעבודתם במקצוע אחר; לפיכך חשוב להם ללמוד לא רק שפה גבוהה וספרותית. נימוק נוסף בעד פיתוח הקורס היה שאוניברסיטת ורשה מאפשרת לסטודנטים לעמוד בבחינות ('סרטיפיקטים') בשפות זרות שונות, גם נפוצות כמו אנגלית וגם יותר נדירות כמו עברית. לכל הבחינות האלה יש פורמט אחיד (התלוי ברמה), שתוכן לפי המדד האירופי להערכת שפות. במדד זה התקשורת היא מרכזית, ואמות המידה מוגדרות לפי פונקציות השפה ומיומנויות תקשורתיות. על רקע זה, הן הסטודנטים בעלי הצרכים המשתנים והן האוניברסיטאות מאלצים אותנו לפתח דרכים חדשות להוראת השפה העברית.

את הגישה התקשורתית, הידועה שנים רבות בהוראת שפות מערב אירופה ולפי הנחותיה מתוכננים רוב תוכניות הלימוד, הבחינות וספרי הלימוד לשפות מערביות, אפשר לסכם בציטוט הידוע מדברי מרג' ס' ברנס,⁸ מומחית בתחום לימוד תקשורת של שפות:

*'[...] language [...] is interaction; it is interpersonal activity and has a clear relationship with society. In this light, language study has to look at the use (function) of language in context, both its linguistic context (what is uttered before and after a given piece of discourse) and its social, or situational, context (who is speaking, what their social roles are, why they have come together to speak).'*⁹

6 'הסכם בולוניה' או 'תהליך בולוניה' הוא אמנה בין מדינות אירופאיות שיוצר מערכת משותפת של לימודים באוניברסיטה ומאפשר הכרה הדדית בתארים אקדמיים ושלבי הלימוד.

7 לפני כן הלימודים באוניברסיטאות בפולין נמשכו חמש שנים - תואר שני, מוסמך, ללא תואר ראשון.

8 ברנס במאמרה מסכימה עם דברי ג'ון פירת - אחד מאבות הגישה התקשורתית בבריטניה. ראו

Firth, John R., *Tongues of men/speech*. Oxford University Press: London 1964.

Berns, Margie S., *Functional Approaches to Language and Language Teaching: Another Look*. In Savignon Sandra & Berns Margie S. (eds.): *Initiatives in Communicative Language Teaching. A Book of Readings*. Addison-Wesley: Reading, MA 1984, pp. 3-21.

9 Berns, 1984, p. 5.

הגישה התקשורתית מושתתת על ארבע מיומנויות בסיסיות שמפותחות בכל שיעור: קריאה, שמיעה, דיבור וכתביה; השיעור מאורגן מסביב לפונקציות השפה, כגון הצגת שאלות, מתן עצות, תיאור אדם, הזמנת משהו, הגשת תלונה, וכדומה. כתוצאה מכך, התוכנית לעתים קרובות בנויה מסביב לנושאים לקסיקלים, למשל קניות, במסעדה, אצל רופא, וכדומה. מהלך השיעור ממוקד בסטודנט (*student-oriented approach*): העבודה מתנהלת בזוגות או בקבוצות קטנות, והמורה אינו מתערב אלא עוזר ומעודד. הלומדים מתמודדים עם טקסטים, קטעי שמיעה ומצבים תקשורתיים בעצמם או בעזרת לומדים אחרים, לפעמים בעזרה מוגבלת מצד המורה, וכך הם רוכשים עצמאות וביטחון עצמי בשימוש בשפה. התוכנית מאפשרת לתלמידים להבין קטעים אותנטיים ושימושיים כמו עלון, פרסומת, מודעה, תוכנית טלוויזיה, דיאלוג בחנות, חדשות (בהתאם לרמת השפה). הודות לחומרים המגוונים הסטודנט לומד להתמודד עם מצבים דומים (טקסטים ושיחות) שהוא עשוי להיתקל בהם במציאות. התוצאה: הלומדים עובדים באופן פעיל, מודע וענייני יותר מאשר בשיטות הלימוד שהיו מקובלות בעבר.

מבנה הקורס

הקורס מחולק לנושאים הלקסיקליים הבאים:

נושא הפרק	התכנים הנלמדים
1. היכרות	ביטויים חשובים להיכרות, מילות ברכה
2. משפחה	קרובי משפחה, אילן יוחסין, סוגי משפחות
3. מגורים	רהיטים, חדרים, סוגי מגורים (דירה שכורה, מעונות, בית פרטי...), איך מחפשים דירה
4. תיאור אדם	מראה חיצוני ותכונות אופי
5. אצל רופא	מחלות, תרופות, איך לשמור על בריאות
6. בעיר	התמצאות בעיר, שואלים על הדרך, מסבירים איך להגיע למקום מסוים
7. פנאי	ענפי תרבות: ספרות, קולנוע, מוזיקה, תיאטרון...; מה עושים בזמן הפנוי
8. במסעדה	מאכלים, בישולים, איך מזמינים במסעדה, איך משלמים
9. עבודה	מקצועות, חיפוש עבודה, קריאת מודעות, כתיבת קורות חיים, כתיבת מכתב המלצה
10. מחשב ואינטרנט	התמצאות בטכנולוגיה: כלים טכנולוגיים חדישים
11. תלונות ומריבות	איך לריב בעברית, כותבים מכתב תלונה, המפגש הראשון עם קללות בעברית

המרכיבים החשובים שבכל פרק ופרק הם: הקנייה ותרגול של אוצר מילים המתאים לנושא הנלמד וכן פיתוח מיומנות הדיבור. את אוצר המילים מקנים באמצעות רכישת מילים רלוונטיות והפנמתן על ידי תרגילי השלמה, בחירה, התאמה, ועוד.

את מיומנות הדיבור יש לתרגל על ידי שיחות בקבוצות קטנות, דיונים ומשחקי תפקידים. דרך התרגילים הללו מפנימים ומפעילים את אוצר המילים ואת תבניות הלשון, וכך רוכשים ביטחון עצמי בדיבור בסיטואציות והקשרים שונים.

נושא במוקד: גישות חדשות ועדכניות בהוראת עברית כשפה נוספת

אנג'ליקה אדמצי'ק ומרתה דוג'יק רודקובסקה
'משוחחים' - תוכנית חדשה לפיתוח מיומנות הדיבור

את הבנת הנשמע מפתחים על ידי שמיעת קטעים אותנטיים. אם לא ניתן למצוא את הקטע המתאים לרמת הכיתה - אפשר להשתמש בקטעים מעובדים.

את מיומנות הקריאה והכתיבה לומדים על פי טקסטים שימושיים: כשלומדים את הפרק 'עבודה', קוראים מודעות ואימיילים; 'במסעדה' - תפריט או עלונים; 'בדירה' - הסכם השכרת הדירה וכו'. לומדים לכתוב על ידי כתיבת אימיילים, מכתבים רשמיים ובלתי-רשמיים, קורות חיים או השלמת טופס עם פרטים אישיים.

הדקדוק הוא מרכיב שולי בתוכנית. לא מלמדים אותו כנושא בפני עצמו אלא רק מעבירים תכנים הכרחיים לתקשורת. חשוב להעיר שכדאי לחזור על נושאים דקדוקיים שכבר נלמדו בשנים הקודמות או בקורסים הקודמים ולשלב אותם עם הנושא הלקסיקלי הנלמד: למשל, כשלומדים את הפרק 'תיאור אדם', טבעי שנחזור על התאמת שם תואר לשם עצם וריבוי שם העצם, כולל ריבוי חריג.

משתדלים לעבוד כמה שיותר בקבוצות קטנות וכמה שפחות ללמד פרונטלית, ורצוי שהדגש בתהליך ההוראה יושם על הלומד ולא על המלמד.

תוך כדי לימוד השפה משלבים גם תכנים הקשורים בתרבות ישראלית דרך סרטים, סרטונים, שירים ובדיחות. זה מעשיר את תהליך הלימוד, יוצר אווירה טובה בכיתה והרגשה של שייכות לקבוצה. להלן תיאור פרק לדוגמה.

הפרק 'משפחה'

הפרק כולל אוצר מילים שקשור בעיקר ל-

- בני משפחה (ילד, בן, בת, אבא, אמא, הורים, דוד, דודה, סבא, סבתא, נכד, נכדה, בעל, אשה, גיס, גיסה, בן דוד, בת דודה, אח, אחות, חתן, כלה, חם, חותן, חמות, חותנת).

- סוגי משפחות (חד-הורית, זוגית, מורחבת, מרובת ילדים, גרעינית, משפחת טלאים).

את מיומנות הדיבור מפעילים דרך

- שיחה בזוגות. כל תלמיד מספר לבן-שיחו על המשפחה שלו לפי אילן היוחסין שהוא צייר או השלים.

- דיון בקבוצות בנושא 'במה המשפחה שאני הקמתי/אקים שונה/תהיה שונה מהמשפחה שגדלתי בה?'

- משחק תפקידים שבו כל תלמיד מקבל מטלה שונה, למשל לדון ולהגיע לפשרה עם בני משפחתו בנושא הבת הקטינה שרוצה לנסוע לחופשה לבד או עם החברה. על התלמידים לדון לפי התפקידים שהוטלו עליהם.

התכנים האופציונלים בפרק הם:

- נושא דקדוקי: שם עצם עם כינוי קניין קבור (אמיו, אשתי, בעלי, בתי, ...).

- מומלץ לשלב את המושג של אימא פולנייה (למשל על ידי צפייה במערכון של 'החמישייה הקאמרית'), ואם הדבר אפשרי מבחינת רמת העברית, ניתן לקרוא כמה בדיחות על פולניות. בעקבות הצפייה או הקריאה עולים בדרך כלל נושאים מעניינים לדיון, למשל סטראוטיפים רווחים בחברה הישראלית על פולנים או על בני מגזרים שונים בארץ.

בהזדמנות הזאת אפשר להשמיע שיר (למשל, 'אימא' של אריק איינשטיין או 'אימא, אבא וכל השאר' של עידן רייכל) ולהשתמש בו לדיון או לתרגיל הבנת הנשמע.

התכנים האלה הופכים את השיעור ליותר חיוני, מעוררים סקרנות ועניין אצל הלומדים, שמתחילים בעקבות זאת לחפש חומר נוסף בעצמם לפי מה שמושך אותם. כל פרק נלמד כולל תמסיר לתלמיד בעיבוד המחברות, תמסיר למורה, תרגילי שמיעה בעיבוד שלנו או של מחברים אחרים. כמה פרקים ניתן לשלב עם ערכת 'חיי היום-יום בישראל'¹⁰ או להשתמש בהקלטות מיוטיוב.

יתרונות התוכנית לדעת המשתתפים; הסיבות להצטרפותם לקורס

הקורס מתנהל בשיתוף פעולה עם הסטודנטים, שאותם שאלנו רבות על דעותיהם לגבי התכנים הנלמדים ושיטות העבודה. בסוף הקורס חילקנו ביניהם דפי משוב על מנת לקבל תמונה מקיפה על הערכתם את הקורס. בסקר עלה שהסיבה המרכזית של רוב הלומדים להצטרפות לקורס הייתה הרצון לשפר את מיומנות הדיבור ולהעשיר את אוצר המילים, יעד שלדעתם של המשתתפים מומש. ניתן לסכם זאת היגד של אחד המגיבים בסקר: 'למדתי הרבה מילים בזמן קצר'. בין הסיבות הראשיות הופיע גם הרצון לפתח את הבנת הנשמע, שלדעתם של לומדים (וגם מורים) רבים אינה מתורגלת מספיק בספרי הלימוד. לדברי המשתתפים, סידור המילים לפי נושאים עזר להם לזכור את המילים החדשות ולהפעיל אותן ולהעשיר את מאגר המילים שלהם בדרך טבעית. הסטודנטים מאוד העריכו את הצגת כל התכנים הקשורים בתרבות הישראלית, שהם הגדירו כמגוונים, מעניינים ואפילו 'בלתי רגילים'. הם גם נהנו מהשפה היומיומית והשימושית, משום שלדבריהם הקורס נתן להם את ההזדמנות 'לנגוע בשפה חיה'. שיטת הלימוד מצאה חן בעיניהם כ'הכי יעילה' ודינמית. רבים מהם גם הביעו עניין בהשתתפות בקורס המשך שבו יילמדו נושאים חדשים.

לסיכום, מתגובותיהם של הסטודנטים אפשר להסיק שמטרות הקורס הושגו: הקורס חיזק הן את שליטתם של הלומדים בשפה העברית והן את הכשירות התקשורתית והתרבותית שלהם. כל זה התרחש בצורה מהנה וממריצה שעודדה את הלומדים להמשיך ללמוד וגם לחפש דרכים נוספות ללימוד עצמי (סרטים, סדרות טלוויזיה, תוכניות סאטירה, חדשות, אתרי אינטרנט, ספרות מודרנית ועוד).

המסקנות מבחינת המורה

אין לנו ספק שיש צורך להעביר קורס מן הסוג המוצג כאן לסטודנטים ברמת הביניים (שנה ב' של הלימודים בחוג לעברית או רמה B2 בקורס במסגרת בית הספר לשפות המזרח). בזכות הלומדים מעשירים ומפעילים את אוצר המילים שלהם, ואפילו סטודנטים ביישנים וסגורים מסוגלים סוף-סוף לדבר בעברית באופן שוטף.

יש ביקוש לפיתוח קורס המשך ברמות גבוהות יותר, שהדגש בו יושם יותר על אוצר מילים ופחות על שיחות. הנושאים המעניינים את הסטודנטים הם: פוליטיקה, כלכלה, ביטחון ותרבות.

אנחנו, המורות, רואות שיפור ניכר אצל המשתתפים בשליטה בשפה העברית במגוון הרבדים שלה - עכשיו יותר קל להם לקרוא טקסטים מסובכים (כגון מאמרים מדעיים או קטעי ספרות) ולהביע את דעתם באופן חופשי בנושאים שונים.

אלה מהסטודנטים שנסעו לארץ לא נתקלו בשום בעיית תקשורת משמעותית וכמעט לא חשו בפקר לשוני או תרבותי. בוגרי הקורס התחילו להשתמש בעברית בחיי היום יום: מדברים בפייסבוק ובסקייפ, מחפשים מידע באינטרנט, רואים סדרות, שומעים חדשות ושירים.

10 אדלר, הרי, 2012.

סיכום

התוכנית 'משוחחים' התגלתה כתוכנית יעילה העונה לצורכי הסטודנטים שלומדים עברית ברמות מ'בינונית' עד ל'מתקדמת נמוכה'. הדגש שהושם בה הוא על העצמאות הלשונית של הסטודנטים. המטרה העיקרית של הקורס - רכישת ביטחון עצמי בשימוש בשפה העברית בארבע המיומנויות: קריאה, שמיעה, כתיבה ובעיקר דיבור - הושגה: הן המורים והן הסטודנטים חשים בהתקדמות עצומה בפיתוח הדיבור ובניהול שיחה.

במהלך הקורס הסטודנטים מסוגלים להתבטא בחופשיות במצבים של יום-יום, והדבר עוזר להם בפיתוח מיומנויות שפה אחרות. כל החומר הדקדוקי והלקסיקלי שנלמד עד עכשיו הופנם היטב. בזכות התכנים המעניינים ושילובם עם נושאים הקשורים לתרבות הישראלית, השיעורים הם חיוניים, מרתקים ומעוררי מוטיבציה. מערך השיעור מתמקד בסטודנט, מה שמאפשר לתלמידים לרכוש עצמאות לשונית. השפע, המגוון והגמישות של השיטות ודרכי ההפעלה - כל אלה מעודדים יחס אינדיווידואלי של המורה כלפי התלמיד. בזכות אוצר המילים השימושי שנרכש, יותר קל לסטודנטים לנהל שיחה, לאו דווקא בנושאים שנלמדו בכיתה אלא גם בנושאים אחרים. המילים החדשות נלמדות מהר תוך כדי תרגול מעשי. בזכות תרגילי דיבור רבים בזוגות או בקבוצות קטנות, כל התלמידים מעורבים במהלך השיעור ולא רק קבוצה מצומצמת של 'אמיצים' או המצטיינים.

התוכנית, שיטות ההוראה שבה וכן הגישה התקשורתית עצמה מומלצות למרכזי לימוד אחרים כתוספת לחומרי לימוד אחרים. אמנם התוכנית נמצאת כרגע בידי המחברות ונגישה רק לסטודנטים שלנו. היא עדיין לא זכתה לפרסום, מאחר שהיא בשלב של ניסיון ותיקון. גורם נוסף לשמירת החומר לשימוש פנימי בלבד הוא בעיה עם זכויות יוצרים - חומרים אותנטיים (בפרט שירים וסרטונים) הם חלק עצום בתוכנית. כמובן, בשלבים מאוחרים יותר של פיתוח ועיבוד הקורס נתמודד עם קשיים הללו, ויש להניח שנתגבר עליהם.

מקורות

קוטיק, בלה ואולשטיין, עילית (1999). בעיות אינדיווידואליות ותמיכה פסיכולוגית בלימוד שפה חדשה. *הד האולפן החדש*, 77: 6-15.

Berns, Margie S. (1984). *Functional Approaches to Language and Language Teaching: Another Look*. In Savignon Sandra & Berns Margie S. (eds.): *Initiatives in Communicative Language Teaching. A Book of Readings* (pp. 3-21). Reading, MA: Addison-Wesley.

Firth, John R. (1964). *Tongues of men/speech*. London: Oxford University Press.

Kotik-Friedgut, Bella S. (2008). Enhancement of Autonomy in Language Learners. In Stavans, Anat & Kupferberg, Irit (eds.), *Studies in Language and Language Education* (pp. 243-260). Jerusalem: The Hebrew University Magnes Press.

Krashen, Stephen D. (1984). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.

Littlewood, William (1981). *Communicative Language Teaching - An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.

Scrivener, James (2005). *Learning Teaching*. Oxford: Macmillan Books for Teachers.